

A háború előtti Törzs egyik meghatározó egyénisége volt Sok Kutya (Gottesmann Ernő, 1907–2004). A Műegyetemen négy félévet végzett, majd kisebb kitérők után, 1938-tól a Magyar Filmiroda (MFI) alkalmazottja, 1941-től a

58 Hegymegi Kiss Áron

HEVERŐ BÖLÉNY HÁROM LEVELE SOK KUTYÁNAK

játékfilmgyártási osztály vezetője volt. 1945-ben eltávolították az MFI-től (ez ekkor már mint MA-FIRT, a Kommunista Párt tulajdonában volt), 1950-ben mint gyártás-főírányító került vissza a filmiparba, majd 1970-ben a

nemzetközi stúdiók éléről ment nyugdíjba. A Törzsi Lexikonban ez olvasható róla: „SOK KUTYA, régi nevén Fekete Víz, jeles indián és vízjáró, a táborológia tudora, a »nagy öntevékeny«, aki mindig tudja, mit kell tennie, ellentétben egyesekkel, akiket állandóan serkenteni kell hátulról a tábori munkálatokra. A Városban Senor Aguanegra de Multos Porros néven szerepel, s a Táborban a legnagyobb faszállító. [...] Rögeszméje, hogy egy táborban tábortűznek is kell lennie. Olykor kissé szeriöz, de mindig helytálló hős [...]. A Törzs zeneigazgatója, s erről a zenekar sokat tudna beszélni. [...]”¹

Figyelembe véve Baktaynak – a Sheriffnek vagy Heverő Bölénynek – a nyelv dolgai iránti érzékenységét valamint játékos szellemi bakugrásokra mindig kész alapállását (ezek az értelmiségiekből álló társaság többi tagjától sem voltak idegenek), természetesnek tekinthető, hogy a több évtizeden át fennálló körben kialakult egy olyan csoportnyelv, melynek finomságait, rejtett célzásait és utalásait csak a bennfentesek értették igazán. Erről így ír a Törzsi Lexikon: „TÁBORI NYELV, jellegzetes nyelvjárás, amellyel a Törzs él. Ősi elemekből az idők folyamán alakult ki. Rendkívül tömör és gazdag idióma, egy-egy rövidítő szóval fejez ki olyan dolgokat, aminőket más vacak nyelv csak szavak sorával tud körülírni. Pl. »harkani«: fából vagy más anyagból valamit összebarkácsolni, megszerkeszteni; »krumplani«: burgonyát hámozni, [...] »plútni« [fűteni] stb. Vannak az ősnyelvből fennmaradt titokzatos szavak is, pl. sümetény, kufatyasza, nobocdmeg, stb. Nem tartozik szorosan a ~-hez a görög eredetű, de a Marshal nyelvéből átszármazott »lophas« és az angol eredetű »pitcher«. [...] E nyelvjárás legfontosabb szavait Prof. Boggs gyűjtötte össze »Etimológiai Szótár«-ában. A ~ fejlődésképes és évről-évre új szavakkal szaporodik [...].”² Ezekhez járultak hozzá Baktay és a Törzs kedvenc olvasmányjaiból (leginkább a *Három testőrből* és a *Huckleberry Finn*ből) származó idézetek, eseményekre történő utalások.

A törzsi csoportnyelv érdekes „kinövése” Baktaynak az a három levele amely Gottesmann Ernő hagyatékából került elő. A levelek újabb bizonyítékai

a Törzsben soha el nem apadó játékoságnak. Ennek a nyelvnek és főleg az írásmódnak az a lényege, hogy fonetikai megjelenésük alapján a szavak betűit részben a magyar, de főleg az angol nyelv önmagukban hasonló hangzású betűivel írja le. Az ötlet alapja nagy valószínűséggel a 30-as években Amerikában megjelenő „West” című, vadnyugati történeteket tartalmazó folyóiratból származik, melyet Baktay Amerikában élő bátyja rendszeresen megküldött számára, és amelyben ugyancsak előfordultak hasonló helyesírású szövegek az 1800-as évek félig írástudatlan pionírjainak jellemzésére. A füzeteket olykor Sok Kutya is olvasta, és az első, kézírásos levél alapján úgy tűnik, hogy ő is kezdeményezte a játékot. A dologhoz talán a Huckleberry Finn Jim négerének beszédmódja is hozzá tett valamit. Mindenesetre a Sheriff még rátett egy lapáttal, mert ő, akinek amúgy igen jó volt a kézírása, ezt a válaszlevelet olyan ákombákomokkal írta meg, amilyent csak egy félvad cowboytól lehet elvárni.

Új Forrás 2021/3 – Hegyimegyei Kiss Áron: Heverő Bölény három levele Sok Kutyának

Hello, Old Pal, 4. Decambler
1939.

I shore admired yore
letter ^(or card) and had a helluva
joy seein that yuh be
fin to throw yore loops
on all them fine words
and Western expreshions!
Well, I try to figger out
a sootable answer, but
gosh darn it, my paw
is more use to handle
a hogleg - I mean a
sit shooter - than a
quill.

Some style, eh? I mean
that ther Western habla.

(them spots is the result of my just gettin
outside of a square meal! It so called "sack-eye" port-mash
of my own brand!)

At the beginnin it was
 sort o' puzzlin for me too,
 but I soon got a firm
 hold of it and now I can
 ride that damn lingo ^{can}
 bare back, ~~and~~ with only
 a hackamore on it. After
 a while yuh just begin
 to savvy it all, and a
 feller can shore corral ^{give}
 a lot of damn good words
 and turns of speech (or
 do yuh spell it: speech?)
 Well, I reckon it is not
 much fun sittin there
 amongst them bluejackets,

or rather I shoold say
 greyjackets; it is like sitt-
 in in a calaboose. But
 cheer up, Old Caballero
 for yore goin to get
 rid of them daggone
 barracks in a few days
 more!

Last time we had a
 damn rotten meetin,
 three or fore fellers turnin
 up in all. Some had a
 belly ache, some got a
 saddle sore, the Rancher
 was supposd to be sick,
 I reckon he was just ^{hit}
 drunk like a jackass

and a good not come. And
 no damn guy had a
 cent in his pocket to pay
 his monthly fee. Damn
 it, how should them
 a poor Chief live?
 Goshawmighty, and just
 to think, them fellers
 theirselves a Tribe!
 They is a bunch of brims,
 not a Tribe! Precactly,
 sir!
 Now I finish, for it was
 a hard job to rustle such
 a letter! Hopin to see
 soon! So long, Caballero!
 your old Sheriff or
 chief or what the Devil.

A könnyebb megfejtés érdekében közöljük a levél nyers fordítását:

Hello, vén cimborá!

Ugyancsak gyönyörködtem leveledben (vagy lapodban) és rohadt nagy öröm volt látnom, hogy kezded kivetni lasszódat ezekre a remek szavakra és western kifejezésekre! Nos, megpróbálok méltó választ összehozni, de a fenébe is, a mancsom jobban hozzászókkott a disznóláb – azaz a hatlövetű – kezeléséhez mint a tolléhoz.

Ez aztán a stílus, mi? Úgy értem, ez a western habla.

Eleinte nekem is okozott némi fejtörést, de hamar torkon ragadtam, és most már szőrén ülöm meg ezt az átkozott zsargont, csupán egy kötőfék segítségével. Egy idő után kezded igazán kapiskálni a dolgot és az ember egy csomó átkozottul jó szóra és beszédfordulatra tehet szert (vagy a speech-et speech-nek kell írni?).

Nos, gondolom, nem nagy szórakozás a kékkabátosok (vagy inkább szürkekabátosokat kellene mondanom) között üldögelni; olyan lehet ez, mint sitten lenni. De fel a fejjel Öreg Caballero, mert pár nap múlva kiszabadulsz azokból az istenverte barakkokból!

Legutóbb átkozottul rohadt meetingünk volt, összesen három vagy négy fickó jött el. Az egyiknek a hasa fáj, a másiknak feltörte a fenekét a nyereg, a

Rancher alighanem beteg volt, gondolom csak olyan részeg volt, mint egy szá-
márcsdőr és nem tudott eljönni. És egyik átkozott fickónak sem volt a zsebében
egyetlen cent sem, hogy befizesse a havi hozzájárulást. Fenébe is, hogyan éljen
meg így egy szegény Főnök? Istenem, ha meggondolom, hogy ezek a
62 fickók Törzsnek mondják magukat! Egy csavargóbanda ez, nem Törzs.
Pont ilyenek, uram!

Befejezem, mert kemény munka volt egy ilyen levelet összehozni! Remé-
lem, rövidesen látlak! Viszontlátásra, Caballero!

A te öreg Sheriffed vagy Főnököd vagy mi az ördög.

A másik két levél már géppel íródott. Az első a Törzs hivatalos levélpapírján,
de átjavított fejléccel. A javításnak többrendbéli oka volt. A Törzset 1937-
ben vette fel tagjai közé az Indian Association of America, az erről szóló ok-
levelet a Szövetség elnökeként bizonyos Dr. Barnabas S'hiuhushu írta alá,
akivel korábban az ismert regényíró, Fehér Szarvas vette fel a kapcsolatot, s
közvetített a Törzs és az amerikai egyesület között. Ám közelebbi vizsgálódás
után az elnök kissé obskúrus figurának bizonyult és a kapcsolat már 1938-
ban megszakadt.³ Nem utolsó sorban azért, mert S'hiuhushu pártfogásába
vette Fehér Szarvast, míg – mint az a levél második feléből kitűnik – a Főnök
erősen rosszalta Szarvas indián ügyekben kifejtett, szerinte álságos tevé-
kenységét, különösen pedig nemrég megjelent könyvét, *A Sziklás Hegyek Va-
rázslóját*, melyben a szerző megtörtént eseményként ír az indiánok között
átélt kalandjairól, noha ekkor még Amerika közelében sem járt.⁴ Mivel tehát
az amerikaiakkal megszakadt a kapcsolat, a nyomtatott fejléc némi kiigazí-
tásra szorult.

"IN THE GREAT SPIRIT WE TRUST"

THE ABOLISHED
ALGONQUIN INDIAN COUNCIL CLUB
OF HUNGARY
CHARTERED BY

~~DAMNED~~ THE INDIAN ASSOCIATION OF AMERICA, INC.
(MOTHER INDIAN COUNCIL: BRAMPTON, ONTARIO, CANADA)

DR. ERVIN BAKTAY
(CHIEF LAZY BUFFALO)

DOUBLE-CROSSED ^{SACHEN} THE CZECHOSLOVAKIAN "Great Sachem"
EX-Representative for HUNGARY & THE UNIVERSE
NORTH WING 66-67-126 BOGYÓ STR. 3.
BUDAPEST, XI. — HUNGARY.
Tel. 2-698-70.

Rose MOON 8. SUNS 1940 GREAT SUNS.
7th June, 1940.

How Kola, Heap Plenty Dogs, or Any Amount of Dogs!

I figured to use up them damn papers with above head which I worked over with
a running iron in order to make it suit the real state of things. Therefore do I
write on this here paper.

Thanks for your letter, Pard. There is nothing to report, for His Holiness the
Puncius called me by phone before I went to see him and the island, and asked me
to postpone the visit, because he had sent a feller to the island and that feller
reported that it was impossible to land on the island, this being flooded over. The
damn river is rather big. Therefore I had again to postpone the "mitansheriffi be-

járás" until the "green flood" will run down and be off for good. And so we had to postpone the tribal meeting too. And this is the reason why the matter of the sum advanced by you cannot be settled at once. But if you need dinero, or mazuma, I mean some bucks, please let me know and the sum will be sent to you by mail. For - whether you believe it or not - the naked truth is that the tribal money is at hand, in real cash, in my desk! This is the biggest achievement ever recorded in history!

The Festi Újság - the organ of the Archers - sent a reporter to see me, asking for information concerning the affair of "White Elk". I gave the necessary information, for they already seemed to have found out the damnded swindle. Dékány told me that the ^{editors} ~~editors~~ also began to see through the mistification, and they got a belly ache. Well, they fully deserve it. It is possible that there is going to be a scandal, but it cannot be helped, for that dam fool has overstepped all possible limits of decency.

Hoping to see you back among us soon! Now I see that I forgot to write in Western lingo - this is the outcome of damn civilization /ha-ha!/, even an old buckaroo like Lazy Buffalo forgets his slang...

I have spoken. So long! How Kola too - although even this greeting has become less tasty for me since that damfool of a doublecrossing skunk used it on almost every page of his awful stupid book.

So long then!

Yours affectionately

Lazy Buffalo

A levél első fele egyébként az az évi táborozás esélyeiről és holmi anyagi természetű kérdésekről szól. Itt talán a minden évben megejtett „műtansheriffi bejárás” igényel némi magyarázatot. A szó a ma már alig ismert „műtanrendőri bejárás” kifejezésre hajaz, mely utóbbi az értelmező szótár szerint olyan hatósági eljárás, amely helyszíni vizsgálat alapján megállapítja, hogy valamely közmű megfelel-e rendeltetésének, céljának. A *Pesti Újsággal* kapcsolatos „archer” jelző pedig a lap nyilaskeresztes irányultsága utal. Sajnos a levélnek csak az első néhány sora íródott „western” nyelven, később Baktay kiesik szerepéből és hétköznapi angolra tér át.

A másik, hosszú, kétoldalas levél ismét ejt néhány szót Sok Kutya katonai szolgálatáról, majd beszámol a nyári tábor előkészületeiről, amit bonyolít az előző levélben említett dunai „zöldár”, valamint az, hogy a szeretett Kismarosi-sziget befásítása miatt új helyre, a Kompkötő-szigetre kell költözni, és hogy a katonaság is érdeklődik Baktay után. A levegőben ekkor már érezhető volt némi háborús mozgolódás, és a Honvédelmi Minisztérium holmi nyelvvizsgának kívánta alávetni a közismerten soknyelvű Baktayt, hogy alkalomadtán hasznát vehessék. A behívó a hónap közepére szól, ami ugyancsak belezavart volna a tervezett táborozásba. Szerencsére a Főnök jó barátjának, a Honvéd Vezérkarnál szolgáló Easygoing Joe-nak (Haranglábi Nemes József) sikerült elintéznie, hogy a szeánszot még aznap megtartsák, így ez már nem volt akadálya a táborverésnek. Baktay finom iróniával taglalja

a szerinte értelmetlen ügyet. Mint írja, nagy szüksége van a nyári pihenésre, gerincbántalmai és egyéb jellegű szolgálatai alaposan kimerítették.

A következő bekezdésben egyik legkedvesebb barátjára, a Marshallra (alias Bromide, a züllött kocsmatöltelék, azaz Báthty István díszlet-
64 tervező) panaszkodik. Ebben az időben mind Baktay, mind Báthty szabadúszók voltak, így hol volt jövedelmük, hol nem, s a Főnök nem egyszer segítette ki amúgy is bohém természetű barátját a bajból. Azonban 1940 és 1944 között a Marshall a Magyar Filmirodában több, mint 40 magyar film díszletét tervezte meg, és igen jól ment a sora. Ám nem nagyon igyekezett Baktayt viszonttámogatni, noha az – mint írja – élete egyik legrosszabb időszakát éli át. Leszűri a konzekvenciát: vannak fickók, akiket csak puskával lehet megjavítani, mint Huck Finn apját.

Szó esik még egy tervezett amerikai utazásról, amit azonban Olaszország hadba lépése, és az atlanti-óceáni személyhajózás megszűnése keresztülhúzott. A levél végén ismét Fehér Szarvas könyve miatt dohog. Várja, hogy a „csalás” miatt az Athenaeum kiadó visszavonulót fújjon. De, mint tudjuk, a kiadó nem követte el azt a botorságot, hogy egyik – megérdemelten vagy érdemtelenül – legsikeresebb könyvét zúzdába küldje.

¹ *Loaferstowni Nagy Lexikon*. A Loaferstowni Irodalmi Akadémia díszkiadása a Város alapításának 25-ik évfordulójára, szerkesztette Prof. Ousseaux Fateurje, Loaferstown, A.U.C. XXVI. (1950), 17.

² *Loaferstowni Nagy Lexikon*, 20.

³ Lásd erről Hegyemegi Kiss Áron: A dunai Törzs megalapítása és a tagok bemutatása. *Indiánok a Duna partján. Baktay Ervin Indiánkönyve*. Szerk. Főzy Vilma, Kelényi Béla. Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2019, 113–115.

⁴ Ha nagyon őszinték akarunk lenni, talán némi tudat alatti féltékenységnek is szerepe lehetett ebben az elutasításban, mert a könyv hamar nagy népszerűsége tett szert az ifjúság körében.

Fort Genny, 15.6.1940.

Buenos dias, Don Ernesto!

Many ~~can~~ thanks for yore letter, Pard, I was glad to learn that yuh feel O.K. When will them damn fellers with the tin collars let yuh go to hell and breakfast? Or cant they get on withouten yuh at all? I was told by the Marshal, or rather Bromide, that Yuh again spent one day or two in this here damn camp.

The word "camp" reminds me of our real good enough genuwyne Camp which is still delavin' in the murk of the night /or do yuh spell it "nite"?/, as the poet would put it. But I ~~hope~~ hopes to hell to be able to put up our tents next weak /or is it "week"?/, if nothing happens. I rote /or "wrote"?/ to Mrs ~~&~~ Calamity Jane to find a barque for the transport in Watz. I mean one of them small barques which are used for transporting stone slabs and wood, i.e. "faszállító bárka". I'm shore Yuh knows what I means. It were the dammedest best to get such a barque, because then we could put every damn

thing on it in Great-Marosh, and then stop on the way in Werewtze to get the tents etc aboard. I hopes she will be able to manage the task, for she got lots of acquaintances in Watz. I dunno wheather I told yuh before that Little Woodpecker will arrive here in a few days, for he got his fur-laugh / is it a good laugh in the fur? I means in Hunky: egy szakálba röhögés? ~~and~~ beginnin' from the 16th of this here Moon. So I figgers to go out to the Eyeland -/or the Land of Black Eyes/ - along with him, withouten waitin further, until White Owl gets free from that calaboose called School.

The trouble is that I got a very polite invitashun to go see some tin collar feller at the Mineastry of Home Defence, ~~which~~ I am damn a-fraid that they want me to help them along in their business, for they cant manage it any more withouten me. It is on the 26th of this Moon they asked me to appear there. I hopes to hell and highwater they wont keep me, for then the whole shebang of a summer camp will go to the dogs. But just now, bein a damn intelligunt feller, I remembered that I got an old pard in the Meanistry, Joe the cowboy feller whom yuh knows too. So I am stoppin now writin to yuh and will give him a ring on the phone... Please wait a bit!

/Three hours later:/

Well, Old Joe ups and arranges everything O.K. He found out that that tin collar office is in the same house where he keeps down a chair with his back part, so he went and asked what the hell they wanted from me. He got the idear that I was invited to pass an ~~eggs~~ eggsaminashun in several langvidges, for they learnt that I knows a heap of them damn lingos. Old Joe managed that instead of waitin un to that there date, I could go at once and get through with the damn thing. Well, I am here to say that I passed that eggsaminashun like hell, and all them tin collar fellers were fallin on their bellies before my Lordship. I was registered and after havin kissed my hands them tin collar fellers let me go to hell. So I wont have to repair before them again unless a general mob-ilisashun will be ordered. And there yuh are, Old Don Ernesto, to stop all foolishness in that there respect, at the head of yore tropps!

I told them tin collars not to bother Old Buff - to use your term - for I wants to spend an undisturbed summer. When they wont be able no more to get on withouten my tremendous knowlidge, they can holler for my help and then I'll go get them out of the shit. So now all them bigbugs knows where they are at.

So I hopes to Heaven and Hell, and the Third Place too, that nothin will happen before I finished my valuable summer cure, what with much sunshine and water a-plenty, which same cure I needs damn bad, for my pore backbone suffered much during these weeks when I had - and still have - to satisfy three man-hungry females alternately. This latter achievement were enough even for a feller of yore dimensions and strength, so yuh can imagine that it shore was a damn strain on my weathered joy stick.

Marshal A. Bromide feels sick, has got still some trouble with his belly. This comes from devorin too much pork, instead of mountain oysters. I hopes he will get all right soon. I'm damn glad that he begins to be better off in all respects, making dinero, etc. for I like the old damn buscadero. But he ~~was~~ behaved like an arse during these five or six Moons, he did not give a damn to Old Buffalo, although I had one of the worstest periods of my damn life in ~~that~~ ~~there~~ ~~times~~. Well, the genuwyne ⁱⁿ marshal I used to help to get along during his damnedest period of life seems to have emigrated to places unknown, leavin in his place ~~behind~~ only that damn Bromide... It is O.K. with me, I wont worry about it no more. There are fellers which cant be reformed but with a shotgun, like the father of Huckleberry Finn... Well, it cant be helped. My slogan is still as ever: Do whatever yuh believe to be right and proper, and then devil take the hindmost, or them which think diffrent!

There was a possibility of my goin to the ~~Sates~~ States, a quite serious one, with damn good prospects too, - but it is like my luck, that eggsactly at the same time Ole Benito ups and declares war. So the plan couldnot be carried outen, for there were no steamers no more for America.

Dasnt matter! To hell with all worries!

The damn Athenaeum fellers are keepin silent like a heap of shit in the grass. There was no reply to that article in which it was stated that the whole damn thing with "White Elk" was a humbug, for it really was one of the dirtiest impostures on part of all fellers which ~~done~~ everything in order to promote that swindle. We are goin to see what happens, and ~~will~~ wont let the matter be dropped.

Now, I reckons I have reported every damn news. Hopin to see yuh soon - in the ^Camp!

Adios, Old Don Ernesto d'Aguanegra y Multissimos Perros! Yuh can rustle a letter to yore old pard, Old Buff.

Hasta la vista! Adios once more!

Yore pard

Lazy Buffalo